

UTTALEUNDERVISNING 1

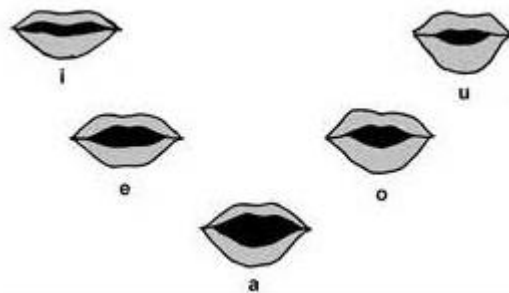
Et hefte til hjelp i uttaleundervisning. Her får du tips om hvordan du kan drille inn vokaler og diftonger hos utlendinger som ønsker å lære norsk uttale.

Vokalene

I – Y – U – O

E – Ø – Å

Æ – A

I og y ligger helt framme i munnen. Forskjellen mellom i og y er aktivisering av muskelen mellom leppe og nese.

E og æ ligger også helt fremme, men de ligger lenger nede i munnen.

A ligger helt bak og langt nede. For å få til den lave A-lyden, kan du spille teater. Hos legen med vond hals. Si A, sier legen. Og du må prøve å si A mens legen stikker en flat pinne ned i halsen.

Å ligger også bak i munnen, men lenger oppe. Ennå lenger opp og helt bak ligger O. O-lyden kan være vanskelig for noen. Få dem til å si Oslo med skikkelig lang 'O-lyd'.

Mellom o og i finner vi u. U-lyden kan læres med å runde tunga. Og inni munnen svevende for seg selv ligger ø. Det er ofte den vanskeligste lyden. Her må du forklare at lyden ligger under U lyden. Begge disse lydene ligger midt i munnen. U ligger over ø.

Vokaløvelser:

I-E-Æ

A-Å-O

O-U-I

Se i speilet på hvordan munnen formes.

En god vokaløvelse er følgende vers:

Hvem banker?

Hvem banker? sa
Per Anker.
Det er min kone, sa
Per Lone.
Hva vil hun? sa Per
Lund.
Kjøpe løk, sa Per
Høk.
Hvor mange? sa Per
Lange.
En, to, tre, fire, sa
Per Lire.
Ikke fler? sa Per
Ler.
Det er nok, sa Per
Kokk.

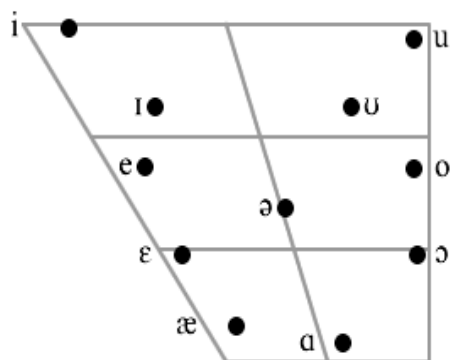
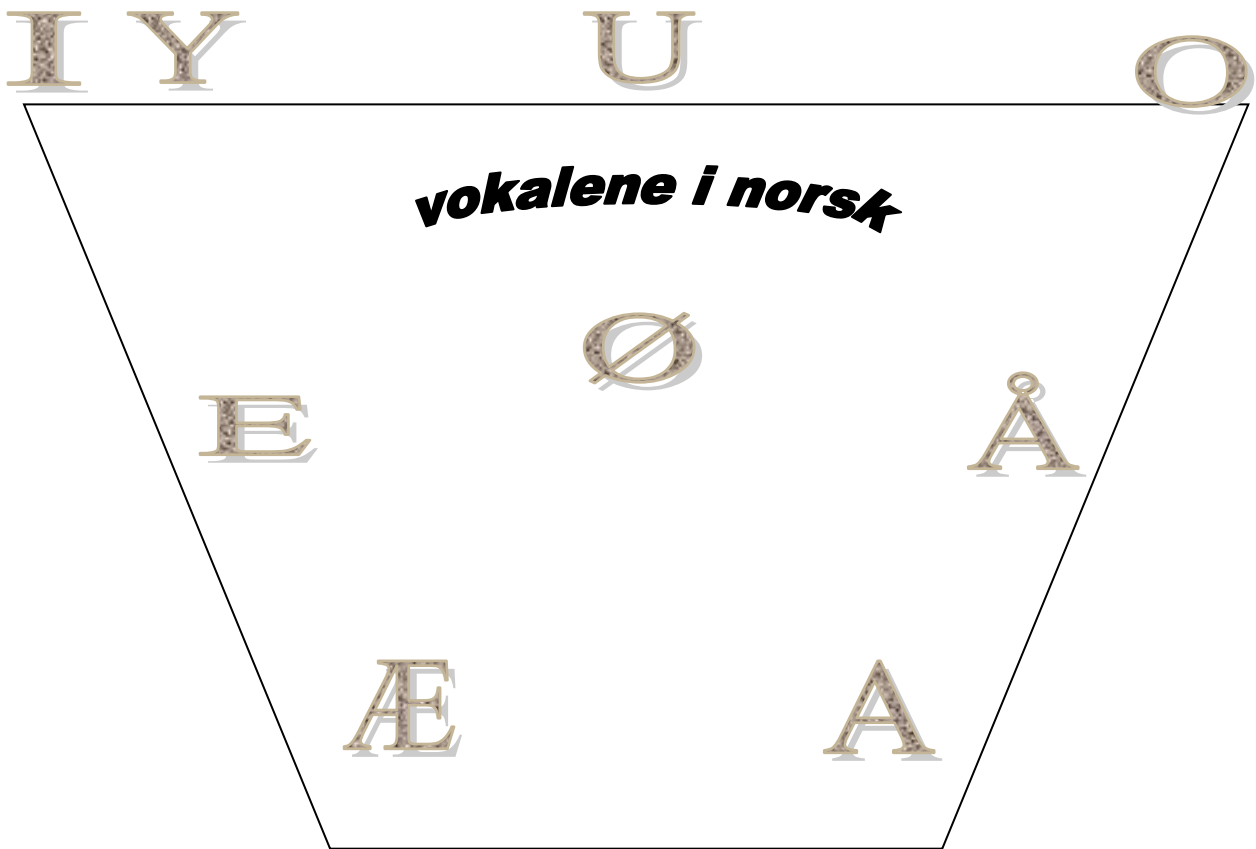

Før du skal synge eller snakke norsk, må du løse opp musklene i munnen.
Bøy hodet. La tunga henge løst. Rist på hodet og si blææææææææææ.

LYDER

Lager vi i munnhulen.
Dette er munnhulen.

I

MINE FINE BILER HVILER IKKE.

Hvor ligger denne lyden i munnen din? Kjenn etter hvor du lager denne lyden.

Her er fire lange i-er og en kort i. Les setningen en gang til. Hvilke i-er er lange og hvilken i er kort?

Rimesangen (Arild Nyquist)

Rimesangen rimer
På blanke fiskestimer
men rimesangen rimer mer
på alle onklene til Per.

Rimesangen rimer
På klokkene som kimer
Og hundre medisiner
Og tusen blå gardiner
- men rimesangen rimer mer
på alle tantene til Per.

Rimesangen rimer
På alle grå kaniner
Og alle små sardiner
Og alle lim som limer
- men rimesangen rimer mer
på alle vennene til Per.

Rimesangen rimer
På alle ord som rimer
- nå rimer ikke sangen mer
adjø, adjø du lille Per.

Kjenn på rytmen. Hvor mange slag er det i hver setning?

Lille Trille

Hør etter i-lyden

Lille Trille satt på hylle
Lille Trille ramlet ned
Ingen mann i dette land
Lille Trille fikse kan

Spis sild så blir du snill

Vi blander ofte i-lyden og y-lyden. Forskjellen er muskelen mellom nesens og munnen. I historien som følger har vi blandet disse to lydene. Nå skal dere løfte opp hånden hver gang dere hører y-lyden.

TEKST:

På festen var det mye fyll. Glassene var fulle av vin. En av gjestene ble så full at han lurte seg opp i andre etasje og la seg på en seng. Nede hørtes et hyl da kona hans ikke fant han. Hun fylte opp et nytt glass med vin, men klarte ikke nyte det. Plutselig hørte de bildur. Det var ambulansen som dukket opp. Den skulle hente en full gjest som ikke lenger var til nytte. De lette bak hyller og skap, men ingen kunne finne gjesten. Til slutt gikk de opp i andre etasje, og der satt en fugl og så på dem. Den var ikke full, men den var gul. Den hadde flydd gjennom vinduet fordi det lynte utenfor. Den trodde den var trygg inne, men det var til ingen nytte. Ut måtte den. Og det samme måtte den fulle mannen. Og snipp snapp snute så var eventyret ute.

Øv på ordparene:

Si sy

Bien byen

Tigge tygge

Stikke stykke

E

REDDE JENTER VENTER HJEMME.

Hvor ligger denne lyden i munnen din?
Det er tre lange e-er i diktet under. Kan du finne dem?

Hvor skal du hen, vesle jente?
Ut og plukke nøtter, kan du tenke.
Du rekker ikke opp, vesle jente.
Da står jeg på en sten, kan du tenke.
Da brekker du ditt ben, vesle jente.
Jeg holder i en gren, kan du tenke.

Æ

KJÆRE LÆRER VÆR NÅ ÆRLIG, HER ER VERDEN GANSKE HERLIG. HER ER SÆRLIG GODT Å VÆRE. Selv om deltagerne er litt sære.

Denne lyden kan du gjerne overdrive.

Lyden ligger rett under e – lyden.

Bæ, bæ lille lam
Har du noe ull?

Ja, ja kjære barn.
Jeg har kroppen full.
Søndagsklær til far
Og søndagsklær til mor
Og to små strømper til bitte lille bror.

ALLE SAMMEN BAKER KAKE
ALLE DAMER LAGER KAFFE

Hvor mange lange a-er finner du i verset over?

Hvor mange konsonanter er det etter de lange a-ene?

Mandagsbarn får vakre øyne.
Tirsdagsbarn blir lett på tå.
Onsdagsbarn får perletårer.
Torsdagsbarn får langt å gå.
Fredagsbarn gjør alle glade.
Lørdagsbarn blir sjelden trett.
Søndagsbarn får største gaven,
Alle dyder under ett.

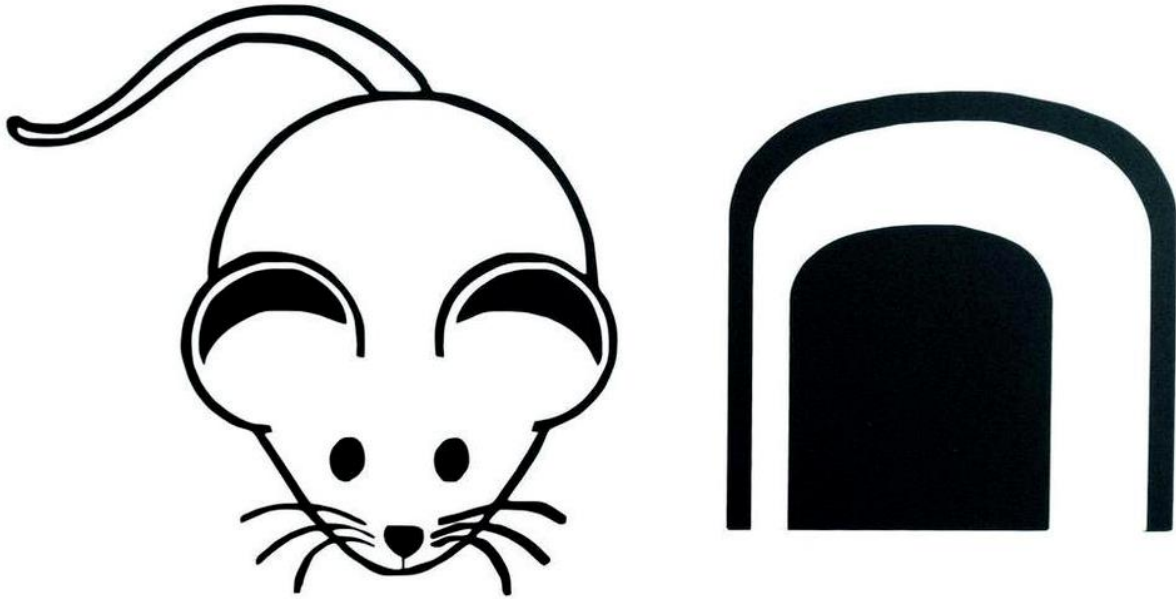

KULE GUTTER TULLER UTE

U-lyden produserer vi slik vi lager en plystrelyd. Prøv å plystre – ikke rør munnen – si u. Lyden ligger mellom i – lyden og o – lyden. Går du fra i mot o, vil du treffe u-lyden.

Syng ”Eg hette Anne Knutsdatter”, men du skal plystre refrenget
”Og plassen heter Ur, en lur, en himmeltur, en steinrøys, steinrøys svelte ihel.”
Etterpå synger vi hele første vers, mens du tenker på plystrelyden.

Hvorfor skal du plystre først?

□

Det var engang en liten mus (Alf Prøysen)

Det var engang en liten mus
Som bodde i et musehus.
Det var et lite musehus
For mus som bor i hus.

Og i det lille musehus
Der stod et lite muse-krus.
Det var et lite muse-krus
for mus som drakk av krus.

Og i det lille muse-krus
Der var en svett med muse-brus.
En liten skvett med muse-brus
For mus som likte brus.

Så levde den i sus og dus
Og svingte flott sitt muse-krus
Og drakk sin skvett med muse-brus
I husmusen sitt hus.

Øv på følgende ordpar:

Fugl full
Fugler fulle
Gul gull
Gule gullet

Hvor er det lang vokal og hvor er det kort vokal?

Y

TYNNE, SYKE, MYKE PYSER BYGGER NYE BYER

Y-lyden er lett å uttale, men vanskelig å høre forskjellen mellom den og i-lyden. Disse to lydene produseres på samme plass. Y-lyden krever at muskelen mellom munn og nese aktiveres.

Y-lyden oppnår du hvis du setter en blyant under nesa og sier:

Tyven, tyven skal du hete,
for du stjal min lille venn.
Men jeg har et håp i vente,
at jeg snart får en igjen.
Tror jeg tralala, tror jeg tralala,
tror jeg tralala, så tror jeg tralala,
tror jeg tralala!

Jeg tror du står og sover
og ikke passer på min venn.
Jeg tror du står og sover,
og ikke passer på.
Å nei og nei, jeg sover ei,
jeg bare står og hviler meg.
Jeg sover eller våker,
så tenker jeg på deg.

På deg, på deg, min lille venn.
På deg, på deg, min lille venn.
Jeg sover eller våker,
så tenker jeg på deg!

FØRSTE SØTE, BLØTE FØLL SØLER FLØTE PÅ SEG SELV

Ø – lyden

Ø-lyden kan være vanskelig å finne i munnen. Den ligger rett nedenfor u-lyden.

Prøv å si i-u-ø-e i-u-ø-e

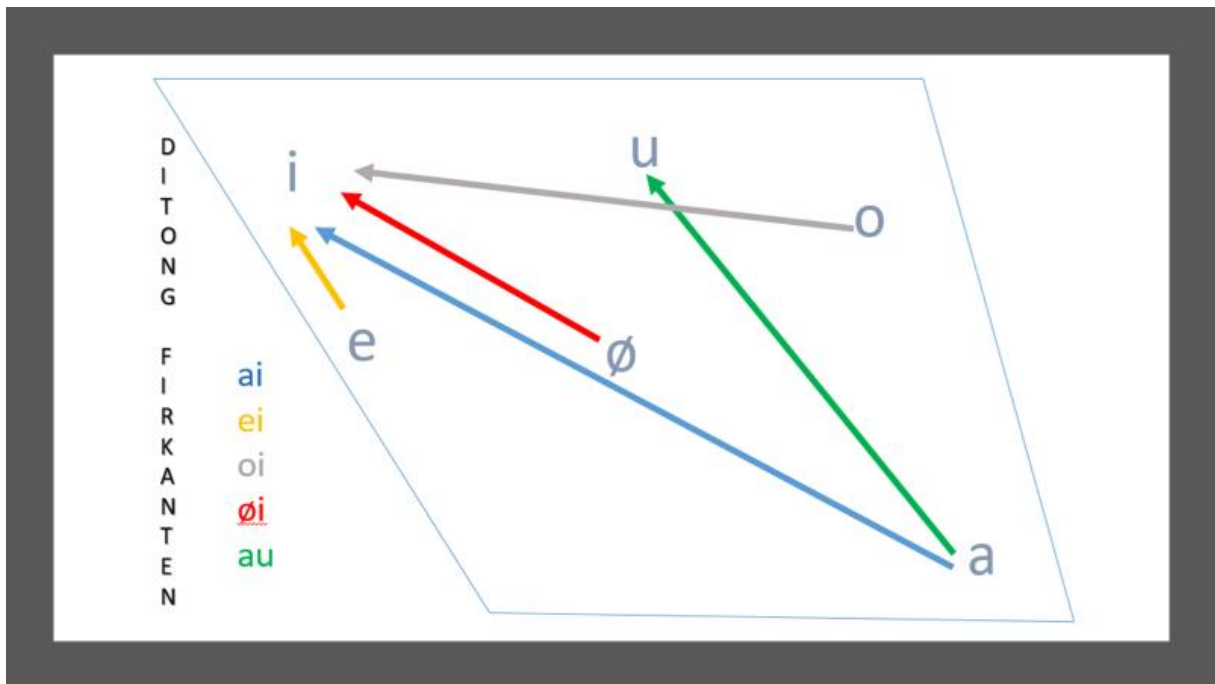
«Min uke-øvelse» er disse:

<p>Regn</p> <p>En er en, og to er to - vi hopper i vann, vi triller i sand. Zikk zakk, vi drypper på tak, tikk takk, det regner idag. Regn, regn, regn, regn, øsende regn, pøsende regn, regn, regn, regn, regn, deilig og vått deilig og rått! En er en, og to er to - vi hopper i vann, vi triller i sand. Zikk zakk, vi drypper på tak, tikk takk, det regner id</p>	<p>Det snør</p> <p>Det snør, det snør. Tiddelibom. Det er det det gjør. Tiddelibom. Nå snør det mye mer enn før. Tiddelibom og Huttemei tu.</p> <p>Så kaldt det er. Tiddelibom. Jeg kjenner det her. Tiddelibom. Jeg kjenner det på mine tær. Tiddelibom og Huttemei tu.</p>
---	--

SPØRSMÅL

Hvor i munnen ligger Ø ?
Kjenner du hvor du produserer vokalen?
Har du denne vokalen på ditt morsmål?
Hvilke vokaler ligger nærmest Ø.

DIFTONGER er to vokale sammen.

Se godt på diftong-firkanten. Her skal du dra to vokaler sammen til en lyd.

Syng denne sangen.

Melodi: En dag da gjøken gol i mai

AI

En dag da gjøken gol i mai så lagte vi en eplepai.

Eppel peppel pirum parum eppel peppel pirum puff

Så lagte vi en eplepai og dro med den til byens kai

Eppel peppel pirum parum eppel peppel pirum puff

Vi dro med den til byens kai og ga den til en sulten hai

Eppel peppel pirum parum eppel peppel pirum puff

AU

Engang var det en liten sau som beitet på en stor, grønn haug

Eppel peppel pirum parum eppel peppel pirum puff

Den beitet på en stor, grønn haug. Tok ingen pauser, lei ei naud

Eppel peppel pirum parum eppel peppel pirum puff

Tok ingen pauser, lei ei naud. Men så kom det en ny, fin sau.

Eppel peppel pirum parum eppel peppel pirum puff

Men så kom det en ny, fin sau. Da ble det pluts'lig bare sjau.

EI

Hei hei på deg! Sa du til meg. Men da så jeg en annen vei.

Eppel peppel pirum parum eppel peppel pirum puff

Ja, da så jeg en annen vei, men du ble ikke engang lei.

Eppel peppel pirum parum eppel peppel pirum puff

Nei, du ble ikke engang lei. Du lo til meg og jeg til deg.

Eppel peppel pirum parum eppel peppel pirum puff

ØY

Det bor en gammel baker

Det bor en gammel baker
på en bitte liten øy.
Han er så lei av kaker
og krem og syltetøy.
Men han må sitte likevel
og spise sine kaker selv.
For han er helt alene
på en bitte liten øy.

Når små og store båter
går dampende forbi,
da sitter han og gråter
i sitt varme bakeri,
og spiser loff og fattigmann,
for ingen kunder går i land.
Og han er helt alene
på en bitte liten øy.

Det var en gammel baker
på en bitte liten øy.
Han åt for mange kaker
med krem og syltetøy.
Forleden dag så satt han død
midt i en haug av wienerbrød.
Og nå bor det ingen baker
på en bitte liten øy.

(Inger Hagerup)

